

földhivatalok megirigyelhetnék azt az átgondolt nyilvántartási koncepciót, amelyről a római szakírók beszámolnak. Ennek alapja a tulajdonjog tiszteletben tartása, emellett olyan tényezők is számba jöhetnek, mint az adókivetés vagy más központi intézkedés könnyebb véghezvitele, ilyen volt pl. a veteránok földhöz juttatása (V.). Nem kis jelentőséggel bírt ugyanakkor az ingatlantranzakciók során. A föld adásvételében szintén meghatározó szerepük volt szakmai és jogi szempontból a római földmérőknek, akiknek feladatairól, társadalmi helyzetéről a IX. fejezet értekezik. A természet okozta tulajdonjogi problémák kezelése napjainkban is sok gondot okozott, ami a rómaiaknál sem volt másként (*de alluvione* VIII.). Olykor az állam központilag is beavatkozott a vitás kérések megoldásába (*de subscivis* VII.). Érdekes,

hogy a feladat jellegének és olykor nem veszélytelen voltának köszönhetően több földmérő katona volt, vagy katonai múlttal rendelkezett (hiszen pl. nem mindenki akarta területi vitáit bírósági úton elintézni, gyorsabbnak látta a földvégi tettelegességet). Azt, hogy a könyv tárgya nem csupán öncélú filológusi eszmefuttatás, bizonyítja az utószó, amelyet Szabó Gergely geofizikus írt.

A könyvet mindenképpen ajánljuk történészeknek, filológusoknak és azoknak, akiket érdekel a földmérés és a földrajztudomány, de mindezek mellett kedves olvasmánya lehet bárkinek, akit csak egy kicsit is érdekel a kérdés. Nem szakbarbár, olvasóbarát nyelvezete külön érdemessé teszi erre.

Pap Levente

Római könyvtár és katalógus

Száraz Orsolya: Catalogus librorum Bibliothecae Collegii Germanici et Hungarici Romae;

Száraz Orsolya és Rosa Pace bevezetésével.

MTA Könyvtár és Információs Központ – Eszterházy Károly Főiskola, Bp. – Eger 2015. 149 old.

Száraz Orsolya tanulmánya az *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (Materialien zur Geschichte der Geistesströmungen des 16.-18. Jahrhunderts in Ungarn)* című sorozat 17/3 köteteként jelent meg, melynek szerkesztői Keserü Bálint és Balázs Mihály. Már 1980-ban elkezdődtek Keserü Bálint vezetésével azok a kutatások, amelyeknek célja a kora újkori Kárpát-medence olvasmánykultúrájára vonatkozó levéltári források feltárása volt. Az évek során több kötet jelent meg ezen sorozatban, úgy mint: *A Dernschwam-könyvtár* (Szeged, 1984), *Magyarországi magánkönyvtárak I–IV.* (Szeged–Budapest, 1986–2010), *Erdélyi könyvesházak I–V.* (Szeged–Budapest, 1991–2016), *Magyarországi jezsuita könyvtárak I–II.* (Szeged, 1990–1997), illetve katolikus és protestáns intézményi könyvtárakról is olvashattunk.

A bemutatásra váró kötetet Monok István szerkesztette, amely tulajdonképpen két szerző: Száraz Orsolya és Rosa Pace bevezető tanulmányát tartalmazza, valamint a római Collegium Germanicum Hungaricum 17. századi könyvtárának katalógusát. A kötet első részében a szerző bemutatja a Collegium Germanicum Hungaricum 17. századi könyvtárát, melyet olasz nyelvű összefoglaló követ, és csak ezek után tájékozódhatunk a könyvtár történetéről Rosa Pace – aki a Collegium Germanicum et Hungaricum Könyvtárában dolgozik, és feladata a régi gyűjtemény katalógizálása – magyar nyelvű tanulmánya által, melyet olasz nyelven is olvashatunk. A harmadik rész tartalmazza magát a könyvtár katalógusát, de nem a teljes jegyzéket, hiszen a kézirat hiányos, hat szakcsoport listáját, valamint a duplumokat sorolja fel.

Szegedi Éva (1983) – doktorandus, BBTE, főkönyvtáros, Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár, eva.szegedi@bcucluj.ro

Mielőtt a könyvtár gyűjteményeiről, állományának rekonstruálásáról szólnék tekintsük át Rosa Pace tanulmánya alapján a könyvtár történetét röviden. Habár a kötet a könyvtár 17. századi történetével indít, jobbnak láttam előbb – a könyvnyebb áttekinthetőség kedvéért – az előző századra vonatkozó történetét bemutatni, tehát a második fejezetet. A 16. században alapított intézmény könyvtárának régi könyveit lapozgatva, tanulmányozva kiderül, hogy a könyvek többsége csak a 19. században lett a gyűjtemény része. A Pápai Lateráni Egyetem Könyvtárának régi könyves gyűjteményében viszont nagy számban található meg azok a könyvek, amelyek a Collegium Germanicum Hungaricum állományába tartoztak, és ez azt bizonyítja, hogy volt egy korábbi könyvtára az intézménynek, amely szétszóródott az 1798-ban történt bezárását követően. A kollégium későbbi életéről azt lehet tudni, hogy székhelye a Seminarium Romanumhoz került, majd a két intézmény számára egyetlen nagy könyvtárat hoztak létre (Biblioteca Pia), amely később a Pápai Lateráni Egyetem Boldog IX. Piusz Könyvtárának alapjává vált. A költöztetések során veszteségek érték az állományt, ugyanis tűntek el kötetek, melyek több más gyűjteményekbe kerültek.

A Collegium Germanicum Hungaricum könyvtárának története két szakaszra osztható, melyeket az 1773-as esztendő választ el egymástól, a szerző e történet korai szakaszával foglalkozik, azt mutatja be. A könyvtár már a kezdetektől gazdag állományal rendelkezett, főleg az adományoknak és hagyatékoknak köszönhetően. De vásárlás útján is gyarapodott, a teológia, filozófia és jogi kötetek mellett történelemmel, irodalommal, orvostudománnyal és matematikával foglalkozó művekkel is. A könyvtárost a rektor választotta ki a diákok közül, akinek felettese a könyvtár prefektusa volt, és a fontosabb döntések meghozatalában volt illetékes, amíg a könyvtáros a gyakorlati teendőket intézte. A jezsuiták különleges gondnal igyekeztek gyarapítani a gyűjteményt, a 17. század második felében hozzáfogtak a könyvtárpépület átalakítási munkálataihoz, mely munkálatok a század végére be is fejeződtek.

Betekintést nyerhetünk az *Instructio* által a könyvtár szabályzatába, katalogizálási módszereikbe. A katalogizáló tevékenységről a *Catalogo della Biblioteca del Collegio Germanico* című dokumentum tanúskodik, melynek kapcsán felmerül a kérdés, hogy katalógusként szolgált-e vagy leltárként. A vizsgálatok kiderítették, hogy a lista nem alkalmas a könyvtári könyvek közötti keresésre, sokkal inkább ez a könyvlista a gyűjtemény rendszerezésének céljait szolgálta.

Visszatérve a kötet első részéhez, Száraz Orsolya tanulmányában részletesen bemutatja a római kollégium könyvtárát, annak gyűjteményeit a jelzett könyvlista alapján, mely kézirat nem a teljes jegyzéket közli.

A szakrendes könyvjegyzék a szerzőket és a címeket tartalmazza, valamint a szakcsoport rövidítését. A szerző bemutatja a szakrendek jellemzőit általánosan, majd folyamatosan kitér pontos címekre, példákra – a legérdekesebb, a legrégebbi vagy adott témában legjelentősebb művek megemlékezésével. A szakrendek a következők: I. *Scripturales* – bibliakiadások, illetve bibliakommentárok, könyvtártudományi munkák. Az első csoport három alcsoportot is tartalmaz: *Patres* – egyházatyák és egyháztanítók művei; *Concionatores* – prédikatori segédkönyvek, egyházi retorikák, prédikációk – elsősorban olasz és német nyelvűek; *Pii* – kegyességi művek. II. *Litterae humaniores* – antik szerzők írásai, legtöbb tételt tartalmazó rész. Ide sorolhatók elsősorban a latin, görög és héber nyelv tanításához szükséges kötetek, de megtalálható még a szír, arab, francia, olasz, spanyol, cseh és német nyelvű is. Ami a műfajukat illeti, a retorikatankönyvek mellett verseskötetek, színdarabok címei is fellelhetők a jegyzékben, valamint szótárak és lexikonok. III. *Scholastici* – teológiai művek, elsősorban Aquinói Tamás írásai, alcsoportját képezik az erkölcs-teológiai (*Theologia moralis*) és kontroverz teológiai alapszövegek (*Controversistae*). IV. *Mathematici* – több más tudományterületet is magába foglal: csillagászat, geográfia, építészet, botanika. Alcsoportjaként a Medici szakterület jelenik meg, habár a jezsuita kollégiumokban nem zajlott orvostudományi

oktatás, ennek ellenre a jegyzék tartalmaz anatómia- és gyógyszerészeti könyveket is. V. Philosophi – a Ratio studiorum előírásai szerint Arisztotelészt kell követni a filozófiaoktatásban, ennek megfelelően ezen művek felülreprezentáltak a gyűjteményben. Szintén fellelhetők a dialektikakötetek, természetfilozófiai értekezések, erkölcsfilozófiai, államelméleti és politikatudományi munkák. VI. Ius canonicum – a kánonjogi művek vannak túlsúlyban, de nem hiányoznak a könyvtárból a jogtudományi lexikonok, kézikönyvek sem. Az egyháztörténelmi szövegek a jó stílus elsajátításának eszközei voltak, így elkülöníthető a historia szakcsoport is, viszont a kéziratból hiányzik ez a rész, de a duplumok jegyzéke utal erre a szakcsoportra.

A Ratio studiorum 1586-os kiadása hangsúlyozta, hogy a jezsuiták könyvek nélkül olyanok, mint a fegyvertelen katonák. Ennek szellemében gondoskodott az egyetem a könyvtárról, amely igen fontos részét képezte az intézménynek.

A kézirat összesítve körülbelül 2200 tételt tartalmaz, viszont a könyvjegyzék nagy valószínűséggel nem teljes, így nem is lenne helyes a más itáliai jezsuita könyvtárak állományával való összehasonlítás. A kötet második felében található a szakrendes könyvjegyzék, valamint a duplumok jegyzéke. Ezt követi a személy- és helynevek mutatója, mely különös odafigyeléssel készült.

Könyvtártörténeti forrásfeltárás szempontjából reprezentatív műről van szó, viszont tartalmi és kronológiai felépítése kapcsán nem mondható el ugyanez. Számomra az lett volna logikus, ha a történeti áttekintést követi a könyvtár állományának, a könyvjegyzéknek az elemzése és nem fordítva. Mindezek ellenére úgy gondolom, hogy Száraz Orsolya hasznos munkával járult hozzá a jezsuita dokumentumok felkutatásához, részletes elemzései művelődéskutatási szempontból sem elhanyagolhatóak.

Szegedi Éva

Textológia – filológia – értelemzés

*Czifra Mariann – Szilágyi Márton (szerk.): Textológia – filológia – értelemzés
(A 18–19. századi irodalom).*

Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen 2014. 410 old.

A Szilágyi Márton és Czifra Mariann által szerkesztett *Textológia – filológia – értelemzés: Klasszikus magyar irodalom* voltaképpen konferenciakötet, egy 2013-ban Miskolcon megrendezett konferenciáé, amely egy háromrészes konferenciasorozatnak volt a záróakkordja (az első két konferencia hasonló megközelítésben a régi és 20. századi magyar irodalmat tárgyalta). Mindenféleképpen kijelenthető, hogy a fent említett cím jól tükrözi, mire is vállalkozik maga a kötet, ennek a vállalkozásnak a természete pedig értelemszerűen kihatással van a kötetet alkotó szövegek milyenségére is. Ez elsődlegesen azt jelenti, már így előljáróban is érdemes hangsúlyozni: a kötet ugyan rendelkezik egy sajátos globális kohézióval, de ennek

ellenére anyaga bizonyos értelemben meglehetősen heterogénnek mondható (ami egy konferenciakötet esetében egyébiránt persze nem feltétlenül meglepő). Ez egyebek mellett éppen abból adódik, hogy a cím nem egyszerűen szervesen illeszkedő címkeként működik, hanem magának a kötetnek a tényleges tárgyát is igyekszik kijelölni, s ilyesféleképpen az, hogy *Textológia – filológia – értelemzés: Klasszikus magyar irodalom* a tanulmányok egyfajta legkisebb közös többszörösévé válik, lévén, hogy ez a kijelölt tárgy a maga tágasságában nehezen megragadható egy-egy aspektusának, szeptének felvillantása, konkretizálása nélkül, különösen ha figyelembe vesszük azt is, hogy – amint arra Kecskeméti Gábor a kötet